

РЕЦЕНЗІЯ

**кандидата юридичних наук, доцента Самілик Людмили Олексіївни
на дисертацію Лантуха Ярослава Васильовича
«Захист суб'єктивних прав та законних інтересів учасників виконавчого
провадження у порядку цивільного судочинства», представлену до
захисту у спеціалізовану вчену раду Державного податкового
університету на здобуття ступеня доктора філософії
галузі знань 08 Право зі спеціальності 081 Право**

Ступінь актуальності обраної теми. Обрана тема дисертаційного дослідження є надзвичайно актуальною як у теоретичному, так і в практичному вимірах. Її значущість суттєво посилюється в умовах реформування системи примусового виконання рішень. Зокрема, 7 квітня 2026 року Верховною Радою України прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення порядку виконання судових рішень, рішень інших органів та цифровізації окремих етапів виконавчого провадження», положення якого викликали значний суспільний резонанс та активні наукові дискусії. Найбільш масштабні зміни стосуються Закону України «Про виконавче провадження», що актуалізує необхідність комплексного наукового осмислення механізмів захисту прав та законних інтересів учасників виконавчого провадження.

Ефективний захист прав особи є невід'ємною складовою принципу верховенства права та гарантується як національним законодавством, так і міжнародними стандартами, насамперед практикою Європейського суду з прав людини. При цьому право на справедливий суд не обмежується ухваленням судового рішення, а охоплює також його своєчасне, повне та ефективне виконання. Саме стадія виконання судового рішення є завершальним етапом судового захисту, від ефективності якого залежить реальність поновлення порушеного права.

Попри проведені реформи, практика виконання судових рішень в Україні й надалі характеризується наявністю системних проблем, пов'язаних із забезпеченням своєчасного та повного виконання судових рішень, ефективністю судового контролю, реалізацією процесуальних гарантій учасників виконавчого провадження та належним захистом їхніх прав і законних інтересів. Водночас особливого значення набуває забезпечення справедливого балансу між інтересами стягувача, який має право на реальне виконання судового рішення, та боржника, права якого також підлягають належному захисту від непропорційного втручання у його майнову сферу. За таких умов дослідження процесуальних механізмів захисту суб'єктивних прав та законних інтересів учасників виконавчого провадження є своєчасним, суспільно значущим і має важливе значення для подальшого розвитку науки цивільного процесуального права та вдосконалення правозастосовної практики.

Достовірність та обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Достовірність та обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертаційному дослідженні «Захист суб'єктивних прав та законних інтересів учасників виконавчого провадження у порядку цивільного судочинства», забезпечуються належним рівнем теоретико-методологічного опрацювання досліджуваної проблематики, комплексним використанням сучасних методів наукового пізнання, а також широкою нормативною, доктринальною та емпіричною базою дослідження. Автором використано комплекс загальнонаукових і спеціально-юридичних методів наукового пізнання із дотриманням критеріїв наукової об'єктивності.

Об'єктом дослідження є правові відносини, які виникають за участю учасників виконавчого провадження у сфері захисту їхніх суб'єктивних прав і законних інтересів. Предметом дослідження є захист суб'єктивних прав та законних інтересів учасників виконавчого провадження в порядку цивільного судочинства.

Мета дослідження полягає у формулюванні авторської концепції захисту суб'єктивних прав і законних інтересів учасників виконавчого провадження в порядку цивільного судочинства, оцінюванні ефективності наявних правових конструкцій, що опосередковують правовідносини, які виникають у виконавчому провадженні, та виробленні рекомендацій щодо вдосконалення чинного законодавства.

Логічна узгодженість між метою, завданнями, предметом дослідження, використаною методологією та сформульованими висновками свідчить про належний рівень внутрішньої цілісності дисертаційної роботи. Аналіз змісту дисертації дає підстави стверджувати, що поставленої мети досягнуто, а визначені завдання дослідження виконано в повному обсязі.

Обґрунтованість наукових положень підтверджується використанням значного масиву наукових джерел у галузі цивільного процесуального права, виконавчого провадження, цивільного права, міжнародного права та теорії держави і права. Автором опрацьовано праці провідних вітчизняних і зарубіжних учених, що дало змогу комплексно дослідити правову природу захисту суб'єктивних прав та законних інтересів учасників виконавчого провадження, визначити особливості їх реалізації у порядку цивільного судочинства та сформулювати власні наукові підходи до вирішення актуальних проблем цієї сфери. Важливим є те, що дисертант не обмежується викладенням існуючих наукових позицій, а здійснює їх критичне осмислення, аргументуючи власне бачення низки дискусійних питань. Також використано значну емпіричну базу дослідження. Автором проаналізовано чинне національне законодавство, практику Конституційного Суду України, Верховного Суду, практику Європейського суду з прав людини, матеріали судової практики, а також статистичні та аналітичні матеріали, що стосуються виконання судових рішень.

Наукові положення, висновки та рекомендації дисертації є достатньо аргументованими та логічно випливають із проведеного автором дослідження. Запропоновані напрями вдосконалення процесуальних механізмів захисту

прав учасників виконавчого провадження, забезпечення процесуального балансу між правами стягувача, боржника та інших учасників виконавчого провадження мають належний рівень теоретичного обґрунтування та практичної значущості.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження характеризується комплексним підходом до вирішення теоретичних і практичних проблем захисту прав та законних інтересів учасників виконавчого провадження у порядку цивільного судочинства. До положень, що заслуговують на позитивну оцінку, належать насамперед ті, які автором сформульовано вперше. Зокрема, здійснено періодизацію історичного розвитку інституту захисту прав та законних інтересів учасників виконавчого провадження; визначено та систематизовано принципи захисту прав, свобод і законних інтересів сторін виконавчого провадження із виділенням загальних і спеціальних принципів; запропоновано систематизацію процедур захисту прав учасників виконавчого провадження у порядку цивільного судочинства шляхом їх поділу на позовні та непозовні.

Позитивної оцінки також заслуговують положення, що були удосконалені автором. Зокрема, уточнено підходи до розуміння права на захист цивільних прав, сформульовано поняття права учасників виконавчого провадження на захист своїх процесуальних прав і законних інтересів та розкрито його зміст в об'єктивному і суб'єктивному аспектах. Вартими уваги є також висновки щодо правового статусу виконавця судового рішення, відповідно до яких обґрунтовано його обов'язок не лише дотримуватися вимог законності під час здійснення виконавчого провадження, а й сприяти реалізації процесуальних прав його учасників та забезпечувати належні умови для цього. Крім того, удосконалено положення щодо функцій виконавця судового рішення шляхом аргументації наявності у нього функції запобігання зловживанню процесуальними правами іншими учасниками виконавчого провадження.

Науковий інтерес становлять і положення, які набули подальшого розвитку. Серед них – визначення безпосереднього та загального завдань діяльності щодо захисту прав і законних інтересів учасників виконавчого провадження; розвиток наукових підходів до розуміння способів захисту суб'єктивних прав і законних інтересів та їх особливостей у виконавчому провадженні; уточнення поняття міжнародних стандартів здійснення цивільного судочинства щодо захисту прав і законних інтересів учасників виконавчого провадження у вузькому та широкому значеннях; а також подальший розвиток положень щодо змісту принципу верховенства права у виконавчому провадженні.

Тому можна стверджувати, що новизна дисертаційного дослідження проявляється як у самому підході до досліджуваних питань, так і в запропонованому розв'язанні важливих наукових проблем.

Практичне значення результатів дослідження полягає у можливості їх використання:

- у нормотворчій діяльності – з метою розвитку нормативно-правового регулювання захисту суб'єктивних прав та законних інтересів учасників виконавчого провадження у порядку цивільного судочинства;
- у практичній діяльності – для забезпечення правильного розуміння та застосування законодавства щодо захисту суб'єктивних прав та законних інтересів учасників виконавчого провадження у порядку цивільного судочинства;
- у сфері наукових досліджень – як теоретична основа для подальших досліджень цієї проблематики, а також суміжних галузевих наукових досліджень;
- для здійснення освітньої діяльності – при розробці навчально-методичного забезпечення та викладання таких дисциплін, як: «Цивільне процесуальне право», «Виконавче провадження», «Актуальні проблеми цивільного процесуального права».

Повнота викладення матеріалів дисертаційного дослідження.

Основні положення та висновки дисертації відображено в 7 наукових публікаціях, серед яких 4 статті опубліковані у виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України з юридичних наук, та 3 тези наукових доповідей, оприлюднені на всеукраїнських науково-практичних конференціях. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, що налічують вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел (214 найменувань на 26 сторінках) і додатка (на 3 сторінках). Загальний обсяг дисертації становить 216 сторінок, з якого 188 сторінок основного тексту.

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації. Загалом позитивно оцінюючи дисертацію Лантуха Я. В., слід звернути увагу на окремі положення, що викликають певні зауваження та можуть стати підставою для дискусії під час публічного захисту дисертації, а також мають бути враховані автором у подальших дослідженнях за обраним напрямом.

1. Пропозиція нормативно закріпити у ст. 1 Закону України «Про виконавче провадження» право стягувача на виконавче провадження та право боржника на належну процедуру здійснення виконавчого провадження (с. 184) потребує деталізації та обґрунтування структурного відображення в зазначеному законі. Так, стаття 1 Закону України «Про виконавче провадження» зазвичай присвячена визначенню самого поняття виконавчого провадження як завершальної стадії судового розгляду та примусового виконання рішень. Спроба внести туди перелік прав сторін перевантажить дефініцію. Для прав та обов'язків сторін існує спеціальна стаття 19 («Права і обов'язки сторін та інших учасників виконавчого провадження»). Також з юридичної точки зору, право стягувача на виконання рішення вже закладено в самому факті наявності виконавчого документа.

2. Положення щодо запровадження обов'язкової участі представника у виконавчому провадженні (із виключенням можливості самопредставництва) (с. 177) потребує додаткової аргументації. Зокрема, доцільно було б проаналізувати відповідність такої пропозиції конституційним гарантіям

права на судовий захист, принципу пропорційності процесуальних обмежень та її практичні наслідки для доступу учасників до виконавчого провадження.

3. Дискусійним видається висновок автора про необхідність виокремлення неприпустимості зловживання процесуальними правами як спеціального принципу захисту прав учасників виконавчого провадження (с. 182). Така позиція потребує додаткового обґрунтування з огляду на те, що ст. 44 ЦПК України вже містить загальну заборону зловживання процесуальними правами, визначає орієнтовні форми такого зловживання та передбачає процесуальні механізми реагування суду. У роботі не розкрито, які саме специфічні прояви зловживання у виконавчому провадженні не охоплюються чинним регулюванням та яким чином запропоноване виокремлення спеціального принципу змінить механізм застосування процесуальних санкцій.

Висловлені у рецензії зауваження та поставлені дискусійні питання мають переважно рекомендаційний характер і спрямовані на подальше наукове обговорення окремих аспектів дослідження. Вони не знижують загальної позитивної оцінки дисертаційної роботи, яка є самостійним, завершеним науковим дослідженням, містить науково обґрунтовані висновки та пропозиції, що мають теоретичну й практичну цінність, а також спрямовані на вдосконалення цивільного процесуального законодавства та практики його застосування.

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам. Дисертація Лантуха Я. В. «Захист суб'єктивних прав та законних інтересів учасників виконавчого провадження у порядку цивільного судочинства», подана на здобуття ступеня доктора філософії, є самостійним завершеним науковим дослідженням, що містить нові теоретичні положення, практичні рекомендації та висновки, які в сукупності вирішують важливу проблему для науки цивільного процесуального права в Україні. Рецензоване дисертаційне дослідження змістовно відповідає галузі знань 08 Право спеціальності 081 Право та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня

доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року №261 (зі змінами і доповненнями від 03 квітня 2019 року №283), наказу МОН України №40 від 12 січня 2017 року «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами від 12 липня 2019 року) і «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року №44), а її автор Лантух Ярослав Васильович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 Право за спеціальністю 081 Право.

Рецензент

доцент кафедри цивільного права та процесу

Навчально-наукового інституту права

Державного податкового університету

кандидат юридичних наук, доцент

Людмила САМІЛИК